

Використання евфемізмів як вияв політкоректності в друкованих англомовних ЗМІ та їхній переклад українською

Протягом останніх кількох десятиліть призначення перекладача як фахівця суттєво змінилося. Він подолав дуже довгий і складний шлях від звичайного посередника до розумного, добре інформованого майстра своєї справи. Але протягом всієї історії професії перекладача одна річ ніколи не змінювалась – він все ж виступав у якості посередника між культурами. У наш час значення цієї посередницької діяльності все більше зростає, головним чином, у зв'язку з тим, що обмін інформацією між культурами виступає як головний стимул для спілкування та співпраці. У суспільстві, що проходить процес активної глобалізації, знати «все про всіх», з точки зору культури, стало життєвою потребою.

Розбіжності та непорозуміння між расами та релігіями, які часто призводять до «війн» культур, наштовхують на те, що потрібно найближчим часом знайти шляхи до розв'язання цієї проблеми. Саме в такий момент, коли виникає потреба у правильному, коректному спілкуванні, і з'являється термін *political correctness* – *політична коректність*.

Оскільки поняття політичної коректності досить багатоаспектне і неоднозначне, його трактування викликає багато суперечок серед сучасних науковців. У представленому дослідженні автори дотримуються визначення терміну *political correctness* С.Г. Тер-Минасової: «Політична коректність мови виражається в прагненні знайти нові способи мовного вираження замість тих, які зачіпають почуття і гідності індивідуума, порушують його людські права звичайною мовною безтактністю і/або прямолінійністю щодо расової та статевої приналежності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду тощо» [1, с. 230]. Підвалинами терміну політкоректності вважають вимоги виконання всякого роду неписаних правил, що існували в багатьох, якщо не в усіх, товариствах. Появу терміну *political correctness* – *політична коректність* можна віднести до 1793 р., коли його вперше використали у Верховному Суді США [2]. За останні два десятиріччя політкоректність перетворилася на відпрацьований механізм поведінки в різних ситуаціях, що добре відображає широко деклароване дотримання інституту прав людини [3].

Політкоректність англомовних засобів масової інформації (ЗМІ) передбачає практику прямої або опосередкованої заборони у ЗМІ вживати слова або вирази, що вважаються образливими для певних соціальних груп, які вирізняються за ознакою раси, статі, віку, віросповідання, сексуальної орієнтації тощо. Для правильного та коректного вираження власних думок, а також для уникнення незручних ситуацій використовують евфемізми [3].

Динамічність і багатоаспектна природа евфемізмів є причиною великої різноманітності їхніх лексико-граматичних форм, емоційної нейтральності або стилістичної забарвленості, варіативності їхнього евфемістичного потенціалу. Евфемізм – це комплекс мовних засобів, спрямованих на усунення емоційної домінанти висловлювання з метою приховати, завуалювати стигматизовані певним колом людей поняття. Багато сучасних евфемізмів є результатом появи та закарбування в суспільній свідомості нових соціально-політичних доктрин (перш за все доктрини політичної коректності) [4].

Евфемізм є наслідком лексичного табу (заборони), який завдяки різного роду упередженням, марновірствам, релігійним віруванням накладається на вживання назв певних предметів і явищ навколишнього світу, внаслідок чого людина удається до виразів іносказань. Характерно, що нові позначення «непристойних» предметів і явищ з часом втрачають характер евфемізмів, і починають сприйматися як пряма вказівка на «непристойний» предмет і, у свою чергу, стають «непристойними». Оскільки евфемізми широко використовуються у мовленні, то з часом вони втрачають свою функцію «прикрашення» істинної суті висловлювання і тому потребують чергового евфемізму, який надасть нове значення для вуалювання та пом'якшення грубого, різкого та/або неприємного висловлювання, наприклад: *американець* замість *афроамериканець*, *людина іншої орієнтації* замість *людина нетрадиційної орієнтації* [2].

В основі утворення евфемізму лежать:

- глибоко архаїчні пережитки мовних «табу» (заборон вимовляти прямі найменування таких небезпечних предметів і явищ, як, наприклад, богів, хвороб або мертвих, оскільки акт назви, згідно з мисленням первісної людини, може викликати саме явище) – такі евфемізми типу: *нечистий* замість *чорт*, *покійник*, *небіжчик*; *the Prince of Darkness*, *dickens*, *Harry*, *Old Nick*, *Evil One* замість *Devil*;

- чинники соціальної діалектології (евфемізми зумовлені соціальними, моральними та етичними нормами поведінки, так звані етичні і моральні евфемізми, наприклад: *повненький*, *ширококостий*, *пишний*, з *надлишковою вагою* замість *товстий*, *жирний*; *overweight*, *in flash*, *full-bodied* замість *fat* [2].

Саме етичні і моральні евфемізми найчастіше зустрічаються в сучасних засобах масової інформації. Наприклад:

Trying to get closer to the modern-day notions of beauty, full-bodied men and women torture themselves with different diets [5].

У наведеному прикладі автором статті використано евфемізм *full-bodied* – *схильні до повноти* замість лексеми *fat* – *товстий*, що пом'якшило опис людей з надлишковою вагою на відміну від слова *fat* –

товстий, яке є досить грубим і нечемним для людей і некоректним для вживання в сучасних засобах масової інформації. Тому в українському перекладі маємо повністю зберегти політкоректність англійської лексеми *full-bodied*:

Намагаючись наблизитись до сучасного поняття краси, **схильні до повноти** чоловіки та жінки катують себе різними дієтами [5].

За семантикою, евфемізми традиційно поділяються на:

1. Евфемізми, пов'язані з дискримінацією (расовою, культурною, релігійною, сексуальною). Наприклад:

*The unemployment rate for this age group actually reached 7.1 percent in May. **African Americans** and Hispanics have been hit especially hard* [6].

У зазначеному прикладі автор статті використав евфемізм *African Americans* замість грубого та нетактовного слова *Nigger*, що звучить різко та образливо для людей цієї раси, або, навіть, *blacks*, що ще кілька десятиліть тому вважалося доречним для використання в засобах масової інформації, а сьогодні вважається неприйнятним навіть для розмовної англійської. В українському перекладі англословного речення політкоректність словосполучення *African Americans* повністю зберігається за допомогою лексеми *афроамериканець*.

У травні рівень безробіття серед людей цієї вікової категорії фактично досяг 7,1 відсотка. **Афроамериканці** і латиноамериканці постраждали найбільше [6].

2. Евфемізми, що вуалюють лексеми, які викликають болочі, неприємні та відразливі почуття (смерть, тяжкі або/та невиліковні хвороби, природні потреби, фізичні вади тощо).

В англословних засобах масової інформації завжди простежується політкоректність стосовно осіб, які мають певні фізичні вади, оскільки в розвинених країнах приниження гідності людини, а особливо тієї, яка має певні фізичні вади, вважається не лише огидним і брудним вчинком, а також переслідується законом.

***Mental health professionals** speculate that a popular culture increasingly focused on such external things as wealth, looks and status has contributed to the uptick in mental health issues* [7].

В українському варіанті наведеного прикладу перекладач на певному рівні зберіг політкоректний вираз англійською мовою *mental health professionals* замість *psychiatrists*, що звучить образливо і нетактовно у відношенні до осіб, які проходять лікування психічних розладів.

Лікарі, які працюють з душевнохворими пацієнтами вважають, що поп-культура, яка все більше орієнтується на такі зовнішні речі, як багатство, зовнішність та статус, посприяла зростанню питань стосовно психічного здоров'я [7].

Проте вважаємо, що український переклад мав би більш політкоректне звучання, якщо б лексема *лікарі* була замінена на лексему *фахівці* з метою не підкреслювати зайвий раз хворобу людини. Крім того, лексема *фахівці* також відобразила б більш точний переклад англословного тексту.

3. Евфемізми, пов'язані з соціальним станом людей у державі (алкоголізм, наркоманія, проституція, злочинність, бідність, неprestижність професій, тощо). Наведемо приклади:

*In a move to improve security at Maryland **correctional institutions**, inmates serving life terms who have an escape history have been transferred to more secure facilities* [8].

Автор статті використав в одному реченні три евфемізми – *correctional institutions* – **виправні установи** замість *prison* – **тюрма**, *inmate* – **ув'язнений, особа, яка утримується у спеціальному закладі** замість *prisoner* – **в'язень**, а також *facility* – **об'єкт, установа**.

В українському перекладі політкоректність висловлювання повністю збережена.

Для підвищення безпеки **виправних установ** в Меріленді, **ув'язнених**, що відбувають довічні терміни покарання, і які за історію свого ув'язнення намагались втекти, були перевезені до більш безпечних **об'єктів** [8].

Нижче наведено приклад політкоректного опису особи, яка перебувала п'яною за кермом. Автором статті використано евфемізм *state of intoxication* замість *drunk*, що значно пом'якшило опис автора особи, про яку йдеться. Автор використав вираз *state of intoxication* з метою підкреслення, що ця особа вживала алкоголь перед тим, як сісти за кермо, проте невідомо, наскільки випитий алкоголь уразив її здатність до адекватного сприйняття дійсності.

*Cadillac Escalade knocked traffic lights and drove into the office at the intersection of Gagarin Prospect and Televisionna Street. According to preliminary information the driver was in a **state of intoxication*** [9].

В українській версії зазначеного речення, на нашу думку, варто зберегти політкоректність виразу *state of intoxication* за допомогою словосполучення *стан алкогольного сп'яніння*.

Каділак Ескалейд збив дорожній світлофор та в'їхав в офіс на перехресті проспекту Гагаріна та вулиці Телевізійна. Згідно з попередньою інформацією водій каділаку знаходився в **стані алкогольного сп'яніння** [9].

У наступному прикладі для виявлення політкоректності як в англійському варіанті, так і в українському автором статті використано евфемізм *building cleaning services* (*служби прибирання будівель*) замість *janitor* (*двірник*), що у гарному світлі представляє неprestижні професії, пов'язані з клінінгом, та не є грубим і нетактовним виразом у відношенні до людей цієї професії.

***Building cleaning and building maintenance services** provide and perform building or facility cleaning and maintenance or repair on a daily, weekly, or ad hoc basis* [10].

Служби прибирання та обслуговування будівель забезпечують та пропонують послуги прибирання будівель та споруд, а також технічне обслуговування або ремонт на щоденній, щотижневій або разовій основі [10].

4. Евфемізми, що пов'язані з віком і зовнішністю людини.

Коректне використання евфемізмів, що вказують на вік людини можна простежити у наступному прикладі, де використано лексему пом'якшувальної дії *seniors* замість нетактовного й неприйнятного для використання в засобах масової інформації словосполучення *old people*.

Many seniors have been loyal to a corporation and they were working only to discover the corporation has no loyalty to them. They are right to feel betrayed [6].

Багато літніх людей лояльно ставились до корпорації та працювали лише для того, щоб дізнатися, що корпорація не виявляє жодної лояльності до них. Вони мають право відчувати себе зрадженими [6].

Отже, вживання евфемізмів як знаряддя політкоректності позитивно впливає на процес комунікації, нівелює можливі конфлікти в суспільстві, демонструє ввічливість і прагнення до порозуміння та надає позитивно забарвлену емоційну характеристику словами під час спілкування.

Література

1. Тер-Мінасова С.Г. Мова і міжкультурна комунікація. – М.: Слово, 2000. – 624 с.
2. Евфемізм. [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Евфемізм> – Заголовок з екрану.
3. Провоторова Е.С. Политкорректность, влияние на современный английский язык [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=560980> – Заглавие с экрана.
4. Шумайлова Е.С. Эвфемия как проявление вежливости в общении людей [Электронный ресурс] // Сибирская ассоциация консультантов. – Режим доступа: sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/2741-2012-05-25-10-42-27. – Заглавие с экрана.
5. A colorful diet menu [Electronic Resource] // Kyiv Weekly. **September 11, 2009**. – Mode of access: <http://kyivweekly.com.ua/style/health/2009/09/11/141758.html> – Title from the screen.
6. Ross Sh. Financial Depression Spreads Among Seniors [Electronic Resource] // BlacklistedNews. – September 1, 2010. – Mode of access: http://www.blacklistednews.com/?news_id=10384 – Title from the screen.
7. Study: U.S. youth now have more mental health issues [Electronic Resource] // Kyiv Post. – Mode of access: <http://www.kyivpost.com/content/world/study-us-youth-now-have-more-mental-health-issues-56678.html> – Title from the screen.
8. Life-term inmates are transferred to more secure prisons [Text] // Kyiv Post. – Vol. 14, issue 48. – 2009. – 31 p.
9. Cadillac driver drove into opposition office in Dnipropetrovsk [Electronic Resource] // Kyiv Weekly – **October 10, 2012**. – Mode of access: <http://kyivweekly.com.ua/accnt/vlast/2012/10/10/162636.html>. – Title from the screen.
10. Building Cleaning and Maintenance Services Information [Electronic Resource] // Globalspec. – Mode of access: http://www.globalspec.com/learnmore/building_construction_services/building_cleaning_maintenance_services – Title from the screen.